

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНЫҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1952 чылда үндэсизингес

1952
март
8

СУББОТА

№ 47 (2477)

ӨРТӨЗ 20 КОП.

БОХУНГУСОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязы (1 арын).
Л. Дубровина. — Март 8-зи — бүгү делегей херэеженнеринин хуну (2 арын).
В. Цыпкин. — Хэй уруглуг болгаш бот иелерге күрүне дузаламчызы (2 арын).

А. Смирнова. — Херэеженнер шаанда болгаш бистин үеисте (2 арын).
Туттурган польша офицерлерин немест фашистыг эжелекчилер Катын эзингге боолап өлүргениниң байдалын тодаргайлаар болгаш иштеп хынаар талазы-биле Тускай

Комиссияны дымнады (3 арын).
Дугу делегей херэеженнери дайынны «болдурбас» деп шийтирлиг чугаалаарлар (4 арын).
Улус демократиязының чуртта-рында (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТУНУҢ ХЕРЭЭЖЕННЕРИ

Бо хун херэеженнеринин бүгү-делеги Хуну—март 8-зин бүгү чурттарның миллион-миллион ажылчы херэеженнери империалистиг дайын кыпсыкчыларына удур бүгү делегейге тайбыны камгалаары дээш, улустар аразына эп найралды быжыгалаары дээш демиселдин тугуну адаа-биле демдегеп турар.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары коммунизм тургузушкунунда улуг чедикшиктеринин үезинде бо хуну байырлап эрттирп турар. Совет улус Ленин—Сталинның партиязының удуртулгазы-биле 1951 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын сайзырадырың күрүне планын чедикшиктеринин күсүсеткен болгаш коммунизм тургузушкунунуң улуг программаны канчаар-даа аажок улуг көдүрүшкүн-биле амыдыралга боттандырып, ажыл-агый, культура тургузушкунунга чаа-чаа чедикшиктерин чедип алган. Ол тилелдер бола, социалистиг тургузгунуң капиталистиг тургузгундан шийтирлип артык күштүүнүн түннели болур.

Совет херэеженнер күрүнениң, партияның, хей-ниити организацияларының болгаш ажыл-агый организацияларының удуртуп ажылдарында калбаа-биле ажылдап турар. 280 херэеженнер ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, 2204 херэеженнер Эвилелиниң болгаш автономнуг республикаларының Дээди Советтеринин, чартык миллион ажыг херэеженнер чер-чер Советтеринин депутаттарында соңгутурган.

Эрткен 1951 чылда Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары болшевиктер партиязының, совет чазактың, улуг башкы Сталинның удуртулгазы-биле болгаш хун-бүрү-биле хайгааралы база дузаламчызы-биле областың социалистиг чаартылгазына улуг чедикшиктерин чедип алган. Совет Тываның херэеженнери областың социалистиг чаартылгазына идепкейлиг киржиң, бистинг чуртувуска коммунизм тургузушкунунуң херэеже боттарының үлүүн кириштирп турар.

Тывага национал хевирлиг, социалистиг утка шынарлыг культураны улам сайзырадырың херэеже областың муң-муң херэеженнери улуг көдүрүшкүн-биле киржиң турар.

Совет Эвилелиниң херэеженнери-биле кады улус демократиязының чурттарының херэеженнери боттарының чурттарының ажыл-агыйын болгаш культуразын улам ынай чектелдирип сайзырадырың херэеже идепкейлиг киржиң турарлар.

Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының херэеженнери Март 8-зин тайбың тургузушкунуң чаа-чаа тилелдерини-биле уткуп турар үеде капиталистиг колоний болгаш хамаарылгалы чурттарының херэеженнери болза, Март 8-зин ажылчы чонун амыдырал болгаш демократтыг эргелерин динчилеңче каптаалды улам-на шавышкын кылып турарың үезинде демдегеп эрттирп турар.

Делегейниң тайбыңа ынакшылыг херэеженнери дайын кыпсыкчыларына, Барыны Германияны болгаш Японияны дайыга белеткеп, чепселээринге удур шийтирлиг демисежин турар. «Бир эвес улустар тайбыны камгалаарының херэеже боттарының холунга алыр болгаш ону туюлунга чедир камгалаар болза, тайбың камгалаанган болгаш быжыккан турар» дээн эш Сталинның сөзүн олар эки билдир. Бүгү делегейниң херэеженнеринин демократтыг шимчээшкининин авангардында Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының херэеженнери чоруп турар.

Бистинг чуртувуска коммунизм тилелгеи, делегейге тайбың, улустар аразына найрал дээш, делегейниң дайын кыпсыкчыларына удур демиселди күштедиреринге бистинг чурттуң, оң иштинде Тыва областың херэежен чоңу улуг ажылды күүседирлер.

Сарыг-Септиң механизаторларының часка белеткели

Суурнуң кудумчузун куду алзы боткур болгаш кашагай шимчээшкинин эр далаш-биле бадып бар чыткан. Ол болза, Сарыг-Сеп МТС-тиң чектерин адырып эпээр болгаш аштап чуур шехтин бригадир Пётр Малышевтиң ажылың бар чорааны ол. Ол ам МТС-те беш чедир ажылдап турар. Бо үениң иштинде ажылының мергежилин бедиткен-даа.

Механизатор Пётр Малышев часкы шөл ажылдарына чедикшиктерин ужуражыр дээш бодунуң бригадазы-биле бүдүрүлгө программаны ажыр күүседиринин, күш-ажылдың бүдүрүчүлүүн бедиреринин, бүдүргөн продукцияның шынарын экижидеринин социалистиг чарыжына өске бригадаларны кыйгырып алган ажылдап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң 3 сессиязы

Эвилелиниң Совединиң 1952 чылдың март 5-те хуралының дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Март 5-те, хүндүскүнүң ийи шакта, Кремльге, Кремльдин Улуг ордузунга Эвилелиниң Совединиң үшкү сессиязы ажиткан.

Хуралды даргалаан—Эвилелиниң Совединиң даргазы депутат М. А. Яснов үнген депутаттарның орунга тос соңгулда округтарындан Эвилелиниң Совединиң соңгутурган депутаттарының бүрүн эргелерин хынааның түннелдеринин дугайында илеткел кылары-биле Мандат комиссиязының даргазы депутат А. М. Пузановка сөс берген.

Депутат И. П. Петровтуң саналы-биле Эвилелиниң Соведи моон адаанда доктаалды бадылаан:

«Мандат комиссиязының илеткелин дыңнааш, Эвилелиниң Совединиң доктаалды бола:

1951 чылдың май 27-де Мелитопольский № 430 соңгулда округунун болгаш Сызранский № 203 соңгулда округунуң талазы-биле, 1951 чылдың июль 1-де Москва хоорайың Ленинский № 1 соңгулда округунуң талазы-биле, 1951 чылдың июль 1-де Сердобский № 251 соңгулда округунуң талазы-биле, 1951 чылдың октябрь 28-те Балашовский № 274 соңгулда округунун болгаш Магнитогорский № 327 соңгулда округунуң талазы-биле, 1951 чылдың декабрь 23-те Тарашанский № 447 соңгулда округунуң талазы-биле, 1952 чылдың январь 27-де Караганданың № 587 көдээ соңгулда округунуң талазы-биле болгаш 1952 чылдың февраль 24-те Егорьевский № 26 соңгулда округунуң талазы-биле Эвилелиниң Совединиң соңгутурган депутаттарың бүрүн эргелерин шын деп санаар дугайында Мандат комиссиязының илеткелин бадылаар.

Сессияга көөрү-биле моон адаанда айтырылганы кирип турар деп Эвилелиниң Совединиң даргазы депутат М. А. Яснов дыңнаткан: 1. ССРЭ-ниң 1952 чылда Күрүне бюджетин болгаш ССРЭ-ниң 1950 чылда Күрүне бюджетинин күүселдезинин дугайында отчётту бадылаары.

Айтырыгы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели кирип турар.

2. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаары.

Айтырыгы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму кирип турар.

Депутат А. Б. Арисовтуң саналы-биле сессияның хунуң айтырыгына бо айтырылганы Эвилелиниң Соведи чангыс үн-биле кириген.

Депутат А. Н. Егоровтуң саналы-биле айтырылганы көөрүңү моон адаанда чурумун Эвилелиниң Соведи бадылаан. ССРЭ-ниң 1952 чылда Күрүне бюджетинин болгаш ССРЭ-ниң 1950 чылда Күрүне бюджетинин күүселдезинин талазы-биле отчёттуң дугайында илеткелди Националдар Совединиң болгаш Эвилелиниң Совединиң катышкан хуралына дыңнаар, бюджет комиссиязының эдерини илеткелдерин болгаш бюджетти чугаалажырын база оңу бадылаарын палаталар айы-биле тус-тус чорудар; ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында айтырыгы база палаталар айы-биле тус-тус чугаалажыр.

Эвилелиниң Совединиң бирги хуралы оң-биле хагдыган.

Эвилелиниң Совединиң болгаш Националдар Совединиң катышкан хуралы

Март 6-да ССРЭ-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязы бодунуң ажылың үргүлчүлүн. Кежээкиниң 7 шакта Кремльдин Улуг ордузунга Эвилелиниң Совединиң болгаш Националдар Совединиң катышкан хуралы болган.

Дарганың столунуң артынга—Эвилелиниң Совединиң даргазы депутат М. Я. Яснов, Националдар Совединиң даргазы депутат Ж. Шахметов, Эвилелиниң Совединиң даргазының оралакчылары: депутаттар А. И. Криченко, Т. М. Зуева, А. И. Ниязов, Националдар Совединиң даргазының оралакчылары: депутаттар М. Т. Якубов, В. Т. Лазич, Т. М. Матвишвили олар олурупкан.

Чазак дожаларына эштер В. М. Молотов, Г. М. Маленков, Л. П. Берия, К. Е. Ворошилов, А. И. Микоян, Н. А. Буганин, Л. М. Каганович,

Москвага Н. В. Гогольдун тураскаалын ажитканы

Март 2-де Москвага Н. В. Гогольдун тураскаалын ажитканы турла муң-муң кижилер чымылган. Байыр-ладды-биле каастан шимеп каан Арбат шөлүңге болгаш оң чоок казында кудумчуларга найсылалдык ажылчы чоннары, чогаалчыларның, өртемдээрлеринин, дээди өөрөдиге черлеринин студенттеринин болгаш школачыларның төлөөлери, хей-ниити организацияларның төлөөлечилери долдур чылып келген турган. Чыгылганнарың аразында тураскаалдыг хуну эрттиреринге киржиң дээш ССРЭ-де келген даштыкы аалчылар база бар.

Улуг орус чогаалчыга тураскааткан митингнин Н. В. Гогольдун өлгөн хунунден бээр чус чыл болган оюн эрттирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитетинин даргазы Н. С. Тихонов ажиткан. Оркестр Совет Эвилелиниң Күрүне Гимнизини күүселден.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң мурундан Н. С. Тихонов улуг орус чогаалчы Н. В. Гогольга тураскаалды ажиткан. Ону Сталинск шаанналдын лауреады Н. В. Томский кылган.

Ужудукчулар улуг тудугларга чүк чедирп турар

КИЕВ. Киевтиң аэропортундан хамааты ужал-чуулдуң ужудукчузу Колесникова чолаачылаткан самолёт ужуп үнгөн. Ол самолёт Каховка ГЭС-тиң тудугчуларына 1300 килограмм ажыг чүк чедирп берген. Улуг тудугларга херек, далаштыг

Чогаалчының бүгү-ле мага-бодун хевирлеп кылган. Ол, бөрт чок, солагай холунда ном тудуп алган турар. Россияның келир үезин бодунуң мурунда көрүп турганы-даа ышкаш, чогаалчы бурунгаар көрүп турар.

Тураскаал тургускан Гоголь бульварыңче шөлдүн бүгү талаларындан чечектер туткулаан кижилер шуужуп кээп турган.

ССРЭ-ниң совет чогаалчылар Эвилелиниң мурундан Л. Леонов, Украинаның совет чогаалчылар Эвилелиниң болгаш УССР-ниң эртемнер Академиязының мурундан А. Корнейчук олар чүве чугаалааннар. Олар болза, сөстүң соруктуг чурукчузу Н. В. Гогольдун алдарының дугайың, Төрээн чуртунга оон ынакшылының дугайың чугаалааннар.

Митинг төнгөн. Улуг орус чогаалчыга алдаржыткан тураскаалды мурну-биле чус-чус мовквачылар эртен.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Улуг театрына болган байырлыг хурал

Сөстүң генийлиг чурукчузу Н. В. Гогольдун өлгөн хунунден бээр чус чыл болганыга алдар болдурган байырлыг хурал март 4-те Москвага ССРЭ-ниң Улуг театрына болган. Анаа Москва бүдүрүлгелеринин стхановчулары, өртемдээрлер, чогаалчылар, уран-чүүл ажилдакчылары, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флорунуң төлөөлечилери, өөреникчи аныктар, а ол ышкаш чогаалчының хуну эрттирерин-биле ССРЭ-ге келген даштыкы аалчылар чымылганнар. Олурушканнарың аразында даштыкы чурттарың Москвада элчин черлеринин баштыңнары база бар.

Байырлыг хуралды допчу өге сөс-биле академик В. В. Виноградов ажиткан.

Н. В. Гогольдун өлгөн хунунден бээр чус чыл болганың дугайында илеткелди профессор В. В. Ермилов кылган.

Байырлыг хуралга совет болгаш даштыкы чогаалчылар чүве чугаалааннар.

Байырлыг хуралды соонда найсылалдын эң эки театрларың атураагы артистери киришкен улуг концерт болган. (СЭТА).

Көдээ ажыл-агый эртемнеринин Бүгү-эвилел Академиязының ветеринар секциязының пленуму

Көдээ ажыл-агый эртемнеринин В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел Академиязының ветеринар секциязының 4 хүн үргүлчүлүн пленуму Москвага март 1-де доозулган. Пленумуң ажылдарына эртем-шинчилел институттарының дуржулга станцияларының, ветеринар өөрөдиге черлеринин төлөөлечилери киришкен. Эртем-шинчилел ажилдарының түннелдеринин болгаш сөрүлгаларының дугайында илеткелди профессор А. А. Марков кылган. ССРЭ-ниң Европа кезезиниң хову-луг болгаш арга-ховулуң зоонарының бойдузун чаартырың, күчүлүг суг күжү-биле ажилдаар электро

станциялар, сугландырылга болгаш суггарылга каналдар тудуунуң сталинчы планнары мал ажылың хөгжүдеринге улуг ужуру дузалыг болуп турарын илеткелчи демдегелген. Ол сөөлгү чылдарда болгулаан чугулу шинчилелдерни чугаалаан.

Пленумга шупту 38 илеткелдерин дыңнаан. Ол илеткелдерге эртемдээрлеринин шинчилел ажилдары катыштырган, а ол ышкаш көдээ ажыл-агый малдарының янзы-бүрү халдамырлыг аарыларына удур демиселдин аргаларын сүмележиң чугаалашкан. (СЭТА).

Март 8-зи—бүгү делегей херэзженнериниң хүнү

Хөй уруглуг болгаш бот иелерге күрүне дузаламчызы

Дерттен ийи чыл бурунгаар, Коленгаен хоорайга болган социалисттериниң бүгү делегей конференциясы март 8-зи херэзженнериниң бүгү делегей хүнү кылдыр доктааткан.

Бүгү делегейниң херэзженнериниң шимчээшкиниң пролетариаттын ниити шимчээшкининиң чарылбас кезээ болуп өзүп, сайзырап келген. Ынчангаш ооң күжү ында, ол ооң чедишкниини хандырган. Марксизм-ленинизм «херэзженнер айтырымына» теория болгаш практика талазы-биле караңгыгын шын шиитпир берген. В. И. Ленин болгаш И. В. Сталин пролетариат херэзженнерге долу хосталганы чаалап албай чыкпаш долу хосталганы база ла буруну-биле чедип ап шыдавас деп өөредип турар. Эш Сталинниң 1925 чылда бүгү делегей херэзженнериниң хүнүгө уткуштур чүүдүгө бижеэни болза:

«Херэзжен чоң, ажылчын болгаш тараачын херэзженнер болза, ажылчын ангының улуг курлавыр күжү. Ол курлавыр күш чурттагыч чоннарын деп кезин болуп турар. Херэзжен чоңнар ажылчын ангының кур күжү болуп бер азы аана удур бе,— пролетар шимчээшкининиң салым-чаяны, пролетар революцияның тилээрин азы аштырары, пролетар эрге-чагырганың тилээрин азы аштырары оортан хамааржыр. (Чогаалдар, том 7, арн 48—49).

Октябрың Улуг революциясы бистин чуртувусту херэзжен чоңун дарлап-хемдилеген хостаан. Большевиктериниң партиясы ажылчын, тараачын херэзженнерни күрүнеңиң политиктиг болгаш хөй-ниити амьдаралыга идекейлиг кижиринче хаара туткан. ССРЭ-де политиктиг мерделерди, биллелги, күш-ажылдын бедик культуразын шийгээдиң алган Төрээн чуртувун чаалыштыг патриоттары—чаа хевирин херэзжен салгакчылары өскөн. Совет херэзженнер бүгү делегейни херэзженнер шимчээшкиниге авангарды ролду ойнап турар.

Бистин Төрээн чуртувус март 8-зинге коммунизм тургузушкунунуң бүгү улаштыгына чаа-чаа улуг чедишкнинер-биле ужуражып турар.

Алды чыл бурунгаар, 1946 чылдың февральдың 9-та, сонгукчулар дуралыга кылган бодунун төгүлдү чугаазына эш Сталин коммунизминиң материал-техниктиг суурул тургузарының улуг программазын айткан. Сталинчы улуг программа амьдыралда чедишкниин боттанып турар. Совет улус дайын сөөлүдөгү бирги беш чыл планын күөсеткен. Социалистик экономиканың болгаш культураның чыгыштык чок көдүрүшкүнүнүң, бистин чуртувустун коммунизмге оруктап улуг базамны кылганың дугайын чоокта-чаа чарлаптыган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Топ Статистика Эргелелиниң 1951 чылда улус ажыл-агыйының түнөөлөрүн дугайында дыңнады херечилеп турар. ССРЭ-де улуттар бараннарын бүдүрүп үндүрер 1940 чылдын дөңнелиден ийи катап ашкан. 1951 чылда улуттар продукцияларын бүдүрүп үндүрериниң ниити чыл планын 103,5 хуу күөсеткен. Бирги черген техниказы-биле чөспөгөн социалистик кездэе ажыл-агый чыгыштык чок өзүп, сайзырап турар.

1951 чылда тараа культураларының ниити дүжүдү 7 миллиард 400 миллион луд болуп турар. Чыл дургузунда малдың ниити баш саны 14 миллион кире өскөн. Ажыл-агыйның бүгү адырларының күчүдүг көдүрүшкүнүнүң үндүлээш, бистин улуту-вустун чагай амьдыралы, культуразы хүн-бүрүдө эйжиңип турар.

Волгада, Донда, Днепрде болгаш Аму-Дарыяга коммунизминиң стилинчи улуг туудуларының дериншикиннериниң онаалдазы чедишкниин күөсетипти турар. Уш ай хире болгаш ол туудуларың иштинден Волга-Доннун пароход чорупу каналы ажытталга кирер. Ол чедишкнинерге улуг шылгалар социалистик туудуларың бүгү улаштыгында эр улус-биле кады соруктуг болгаш кызымакай ажылдап, Төрээн чуртун боттарының маадырлы күш-ажылы-биле алдаржыдып турар совет херэзженнерге база хамааржыр.

Совет чазак херэзженнериниң кызымакай күш-ажылың бедик-биле үнөдөп көрүп турар. 600 мун азы патриотчу херэзженнери ССРЭ-ниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаңнаан, 2 мун хире херэзженнерге Социалистик Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тыыскан.

Бистин улуту-вустун болгаш кездэе ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылдап турар калбак масса ажыл-ишчилерини шыба алган социалистик чарыш чогадыкчы күш-ажылдын мун-мун маадырларын өстүргөн. Ылангыч «Париж коммуназы» деп идик кылдыр фабриказың ажылчын, чыг-эт материалдарың комплекциясы-биле

камнап алыры дээш социалистик чарыштың эгелекчизи Лидия Коробельникова; шаң-графига дээш демиселдиң эгелекчизи Валентина Христанова ышкаш ыңдыг шылгарангай чогаадыкчыларның аттары бүгү совет улуска билдингир. Бүдүрүлгө чорудулгазы бүрүзүн кончуг эки күөседери дээш социалистик чарыштың тугун көдүргөн Любинскийниң кудумал-механиктик заводунуң анык стахановчулары Антонина Жандарова, Ольга Агафонова оларның эгелекчизи эрткен чылын бүгү улустун детимчезин алган. Бүдүрүлгө чорудулгазы бүрүзүңгө продукцияның бот-эртэн чингедери дээш шимчээшкини баштаан, идик кытыр «Буревестник» деп фабриказың ажылчыннары Мария Левченко, Прасковья Завадская оларның Григорий Муханов-биле кады үндүргени эгелекчи саналың үлгелерин мун-мун ажылчы чоннар ап турар.

Кулавинскийниң нарын сукно кытыр фабриказының алдарлыг стахановчулары Мария Рожнева, Лидия Кононенко олар ажылчы кезек бүрүзүңгө артыкчылары болгаш немедээ кур-куштерин чөп ажыглап тургаш, 1952 чылдың бүдүрүлгө планын ажыр күөседери дээш социалистик чарышты калбаргыр дугайында бө чылдың эгезинде санал киргеннер. Оларның үлгелерин хөй мун совет патриотчулар эдгергенер.

Советтиң кездэе херэзженнер улуг күш апарган. Кездэе колхоз бүдүрүлгезиниң кайгамчык эки организаторлары болгаш мастерлерни херэзженнер ортузундан өзүп үнүп турар.

Совет Эвилелинде колхозчу херэзженнер кызыл-тастан, хевден, яңир свёклазыңдан бедик дүжүт алырыңа, хаван оолдарың өстүрерине делегейде чок тергин чедишкнинери болуп турар. Социалистик ховуларың кайгамчык эки ажыл-ишчилериниң аттары чүгле бистин Төрээн чуртувуста эвес, харын даштыкы чурттарда безин билдингир. Ылангыч Социалистик Күш-ажылдың Маадырлары П. Ангелина, Б. Багирова, А. Люскова, М. Гета болгаш өскелерин-даа. Улуг баштыгы эш Сталинниң 1935 чылда свёкла-шөдөрлөңиң колхозчу-шалыпчыларың күлөп алышыңыңа чугаалаан шылгарангай өстөри амьдыралга боттанып турар: «Чүгле колхозчу амьдырал күш-ажылды алдар-хүндүлөдүн херээ болдурган, чүгле ол өзүдү маадыр херэзженнери кездэе төрүп үндүргөн. Чүгле колхозчу амьдырал херэзженнериниң дең эвес чорун чок кылгаш, оларны чагай орукка кирген».

Совет Эвилелинде херэзженнер культураның улуг күжү апарган. 578 херэзженнерге эртемниң, чогаалыңың, литератураның болгаш уран-чүүлдүн талазы-биле шылгарангай ажылы дээш Сталинчы шаңнаалдың лауреадын тыыскан. Тускай эртемниңлериниң ортузунда дээди эртем доосканының хөй кезин херэзженнер болуп турар. 380 мун ажыг херэзженнер инженерлер болгаш техниктер болуп ажылдап турар, 60 мун ажыг херэзженнер эртем ажылдакчылары болуп турар.

Советтиң мурнакчы эртем ажылдакчы херэзженнериң аттары хөйге билдингир. Оларның аразында ССРЭ-ниң медицина эртемниң Академиязының чингине кежигүнү, амгы үениң база бир улуг биолог эртемдени—профессор О. Лепешинская, ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының корреспондент кежигүнү, Сталинчы шаңнаалдың лауреады шылгарангай сан эртемдени П. П. Полубаринова-Кочина, ССРЭ-ниң медицина эртемниң корреспондент-кежигүнү П. Петрищева, биолог эртемниң доктору О. Молчанова, профессор Ю. Домбровская болгаш өскелер-даа хөй.

Делегейде эн-не мурнакчы совет литератураның болгаш уран-чүүлдү чедишкнинери херэзженнерден улус-биле хамаарылгалы болуп турар. А. Являчкина, А. Тарасова, М. Литвиненко-Вольгемут, З. Гайдай, К. Байсеитова, А. Александровская, Г. Уланова, О. Лепешинская, В. Давыдова, Т. Ханум, Н. Казанцева ышкаш уран-чүүлдүн алдарлыг мастерлерин бүгү чурт билди болгаш оларга ынак, оларны хүндүлөп көрүп турар.

Спортчу совет херэзженнерге дыка хөй делегей рекорду хамааржып турар. Көнки талазы-биле делегей чемпиону деп хүндүлүг атты Мария Исакова үш катап чаала алган. Делегейниң херэзженнериң шыдыра маргылаазының иржикичелери Л. Руденко, О. Рубцова, В. Белова оларның чайынчанчак тилелгелери бүгүдөгө билдингир.

900 мун ажыг херэзжен башкылар чагай күжүн, билин чуртун чаа өзүп олар салгакчыларын коммунизм өзүзүңгө кижиздирерине херэзжен берип турарлар. Оларның иштинден 100 мун ажыг кижиз кызымакай күш-ажылы дээш ССРЭ-

ниң орденнери болгаш медальдери-биле шаңнаткан. 200 мун ажыг херэзженнер эмчилер болуп ажылдап турар. Бо дээрге—революция мурнунда турганыңдан 100 катап хөй.

Совет херэзженнериниң политика талазы-биле идекейлиг чорун өзүп турар. Бистин чуртун 280 эң дээр кыстары ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттары, 517 кижиз чер-чер Советтериниң депутаттарында сонгугтурган, бо дээрге, депутаттарын ниити санының 35 хуузу болуп турар. Фабрик, завод комитеттеринде херэзженнериң саны 42 хуузу ээлеп турар.

Бистин социалистик чуртувуста ышкаш иелерге болгаш бичи уругларже күрүнеден сагыш салыр чорук делегейде кайда-даа чок.

Ол сагыш салышкының чайынчанчак көргүзүү болза, хөй өг-бүлелигерге күрүне дузаламчызын көргүзөрин, божуур бажыңнарын, уруглар яслилериниң, садтарының четкизиң калбартырын, хөй уругларлыг болгаш бот-иелерге күрүне дузаламчызын хемчээ өстүргөн, иелерге болгаш бичи уругларга камгалалды күштөлдирерин, хөй уругларны божааш доруктуруп кижизиткени дээш хүндүлүг атты тыысып, орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаарын айтып турар чазактың хөйге билдингир доктаалы болуп.

«Маадыр не» деп хүндүлүг атты 33 мун ажыг совет херэзженнерге тыыскан. 3 миллион ажыг иелерни «Иениң алдары» орденнери-биле болгаш «Иениң медалы» деп медальдар-биле шаңнаан. Хөй уругларлыг болгаш бот-иелерге төлөөр күрүне дузаламчызыга чыл-чылда ла каш-каш миллиард түнүгү рубльди үндүрүп турар.

Иелерниң болгаш уругларның кадыкшыл-байдалың камгалаарыңа мурнакчы совет эртемниң эң эки чедишкнинери бараан болуп турар. Ийи миллион кире школа назы четпээн уруглар—уруглар садтарыңа да туруп турар, каш-каш миллион школачылар болгаш пионерлер чыл санында-ла пионер лагерлеринге дыштанып турар.

Польшаның, Чехословакияның, Румынияның, Болгарияның, Венгрияның, Албанияның, Кыдаттың, Моол Арат Республикаының, Кореяның, Германияның Демократтыг Республиказының дарлап-хемдилеген хосталган херэзженнери совет херэзженнериң үлгери-биле боттарың чурттарың ажыл-агый, политика, культура амьдыралыңа идекейлиг кижип турарлар.

Кыдаттың сураглыг херэзжен трактористизи Ляй Дзюнь Паше Ангелинага бижеэн болтуң чагаазыңа канчап механизаторжу апарганың дугайын чугаалап турар. Оң күзөл-соруун документадыг кино-чурук хайыңдырыпкан, ол кино көөр экранга совет кино-чуруктан илчирбе дугуйлуг тракторну херэзжен тракторист чорудуп турарын көргөн. Оң бижип турары болза, «совет херэзженнер машинаны башкарып турар-дыр, а мен чүге тракторист болуп шыдавас деп мен, чүге мен илчирбе дугуйлуг улуг тракторну чорудуп шыдавас деп мен кылдыр бодап турган мен».

Ляй Дзюнь тракторну болгаш боду чорупу комбайны өөренип шийгээдиң алгаш, херэзженнериң трактор бригадазың организастап тургускан.

Эрткен үезинде кара ажал кылдып чораян кыдат кыс Тянь Чуй-ниң машинист болурунун мергежилдин өөренип шийгээдиң алгаш, Кыдатка бир дугаар-ла тургустунган херэзженнериң паровоз чорудар бригадазың баштап турар.

Венгрияның Улус Республиказының улуту бүдүрүлгелериниң бүгү ажылчыннарын дыка хөй хуузу херэзженнер болуп турар. 1950 чылда бүгү ажылчыннарын 26,5 хуузу, 1951 чылда 31,9 хуузу херэзженнер болуп турар. Венгрияның күрүне хуралының 402 депутаттарының 72-ин херэзженнер, областарныкы, хоорайларың, үездилерин болгаш улустун көдээ Советтериниң депутаттарында 66 мун херэзженнер кирип турар. Мурунда ажылчын болгаш тараачын чораян херэзженнер ам бүдүрүлгелер директорлары, агрономнар, эмчилер, инженерлер болуп ажылдап турарлар.

Шаң ыңдыг чижектерни өске-даа улус демократиязың чурттарыңдан хөйүң көргүзүп болур.

Кореяның херэзженнери болгаш анык кыстары американ интервентилерге удур маадырлыг тулчун, дайыннарын өлүрүкчү дайыңа үрөп кааны ажыл-агыйны катап тургузарыңа кызымакай ажылдап турарлар.

Олар эр улус-биле кады дайыннарга удур партизан отрядтарында кирип алган маадырлыг демисежин турарлар. Дайын эгелезиниң соода ийи айың дургузунда 360 мун кире херэзженнер дайыңга удур дайылдажыры-биле фронтуге чорударын дилеп, билдиришкнинери киригенер. Кореяның херэзженнери заводтарда, ховуларда кызымакай

ажылдап, шеригни чөпөк-биле, идик хөп-биле хандырып турарлар. Олар «Бүгү чүвени тилелеге, бүгү чүвени фронтуга!» деп лозунгунуң адаа-биле сорук-киришкниңг ажылдап турарлар.

Совет Эвилелиниң болгаш улус демократияның чурттарының херэзженнери март 8-зинге эртемниң, культураның болгаш ажыл-агый тургузушкунун чаа шылгарангай чедишкнинери-биле ужуражып турарлар. Ол чедишкнинер капиталыстик чурттарда аш-дүрөгүниң дарлаалында түстүрүп турар херэзженнериң мурнунга улам-на көсүзү-биле чайынанып турар. Америк-англи империалистер болгаш оларның чалчалары чаа делегей дайының белеткеп, улус массаларың амьдырал чуртталгазың дорайттыпшаан, эмин эртир хөй боо-чөпсөк бүдүрүп үндүрерин боттандырып турарлар.

АКШ-та каш-каш миллион ажыл чоктар болгаш чартык ажыл чоктар санатынып, аш-дүрөгү чуртталгада чурттап турар. Ол «дешишкни» болгаш дижири капиталистик чуртта бир район бар, ол районда сааттыг херэзженнер чөп чогуңдан хан эвээжээр аарыдан хөй-биле аарып турар. АКШ-та миллион-миллион школа назылыг уруглар өөренир арга чок болуп турар. Американ херэзженнер эр кижилер-биле бир дөмө ажылды кылза-даа, эр кижилерге болаарга ыракта эвээш төлөвирин ап турар. Оон-даа дора чөнгич төлөвирин негр ажылчын херэзженнер ап турар. Негр ажылчын херэзженнериниң чылда алыр ортумак ажыл төлөвиринден 2 катап эвээш болуп турар. Англия, Франция, Италия болгаш өске-даа маршалчыткан чурттарың херэзжен чоңу аар-берге байдалда чурттап турар.

Колония чурттарың херэзженнери болгаш бичи уруглары кижизиткеп ааргак аар-берге байдалда чурттап турар. Чижээ, Американың колониязы Самойда 1947 чылдан 1949 чылга чедир үеде херэзженнериң төрүүр чорун үш катап эвээжээ, бир хар четпээн бичи уругларны өлүр чорун ийи катап өскөн. Ол ышкаш бичи уругларны хөй хемчээлдиг өлүр чорун Англияның колонияларында база бар. Чижээ, Сьерра-леонда 1950 чылда 100 бичи уругларны 18-тен хөйү өлүп турган.

Америк-англи агрессорларныкы белеткеп турары өлүрүкчү чаа дайының айымыңдан кижизиткеп төрөлгөни камгалап алыры дээш чаа дайының ол айымыңа удур делегейниң бүгү чурттарың миллион-миллион херэзженнери тайбын дээш демиселге көдүрүп үнгөн.

Ол демиселге улуг ролду ойнаары херэзженнерге хамааржып турар. Баш улуг күрүнелерин аразыңа Тайбың Пактызың чарар дугайында Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Кыйгырының алааңга чыгдыңган 600 миллион ажыг хол үжүктөрүн ден кезин херэзженнерини болуп турар.

Делегейниң Сталинчы шаңнаалдарың лауреаттарың аразында хүндүлүг чери тайбың дээш шимчээшкиниң шылгаракчылары Эжени Коттон, Пак Ден Ай, Суй Шилин, Моника Фелтон, Анна Зегерс олар ээлеп турарлар.

Тайбың дээш демиселчилерниң авангартында коммунисттиң ниитиледдиң идекейлиг тургузуучулары, бүгү делегейге тайбын дээш чалбыштыг демиселчилер совет херэзженнер чоруп турар. «Бир эвес улустар тайбыны камгалаарың херээн боттарың холуңа алыр болгаш ону туолуңга чедир камгалаар болза, тайбын камгалатыңан болгаш бижыккан турар»—деп эш Сталинның мерген сөстөри бүгү эки сеткилдиг херэзженнерни сорук кирип турар.

Бүгү чурттарың херэзженнериниң эрге-ажык сонуургалдарың илередиң оларны күжүн тайбыны камгалаарыңче мобилизастап турар организация болза, 64 чурттарың 135 миллион херэзженнери катыштырып турар Бүгү-делегейниң демократтыг херэзженнериниң федерациязы болуп.

Бүгү-делегейниң херэзженнериниң ийги конгресинден хүлээп алган кыйгырың бүгү чурттарың миллион-миллион херэзженнери утпаанар. Ол кыйгырыңа чугаалап турары болза: «Бүгү чурттарың херэзженнери» Бистин уругларыңың мурнунга, бистин улустарыңың мурнунга болгаш төгүңүң мурнунга улуг харысалга бистин мурнувуста туруп турар-дыр. А бир эвес беттер, херэзженнер, кижизиткениң ден кезин—дайын кыпсыкчыларыңа удур чыра туруптар болзувуса, дайын болбас».

Бо кыйгырыңың делегейниң мурнакчы херэзженнери идиктың-биле күөседип турарлар.

Л. ДУБРОВИНА.

Бистин социалистик күрүневисте иелерин болгаш чаштарын сонуургалдарың камгалаарыңа онза кичээңгейни угландырып турар.

Иелерниң болгаш бичи уругларның дугайында партия болгаш чазактың сагыш салышкыны болза, хөй уруглуг болгаш бот иелерге уругларың азырап доруктуарыңа болгаш кижизидип өстүреринге дузаламчы тыпсыр дугайында совет чазактың шийтпирлеринден көстүп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң 1944 чылдың июль 8-те үндүргөн Чарлыңың өзүзүг доктаатканы болза, ийи уругларлыг не бурзуу, 1944 чылдың июль 8-те чарлык үнген сөөлүдө үшкү уругну төрөөн ийикле оон дараазында-даа төрөөн уруг бурзуңгө күрүне дузаламчызың тыпсып турар дээш.

1944 чылдың июль 8-тиң чарлының сөөлүдө төрүтүңгөн үшкү уругна нези 200 рубль түнүгү бир угда көргүзөр дузаламчыны алыр. Дөрт дугаар уруундан эгелээш, хөй уруглуг иелер чүгле бир угда көргүзөр дузаламчыны алыр эвес, ай санында дузаламчыны ап турар апаар. Ынчанча бир угда тыпсыр дузаламчының хемчээли мынчаар доктаатынар: дөрт дугаар уругну төрөөндө 650 рубль чедер, он бир дугаар уругну төрөөндө болгаш оон дараазында төрүтүңгөн уруг бурзуңгө 2.500 рубль чедер.

Ай санында тыпсыр дузаламчы болза, уруг төрүтүңгөн ийи хар четкенинде эгелээш, беш хар четкиже, дөрт чыл иштинде төлөөр. Ай санында тыпсыр дузаламчыларның хемчээли дөрт дугаар уругну төрөөндө 40 рубльге, он бир дугаар болгаш дараазында төрөөн уруг бурзуңгө 150 рубль хемчээлдиг кылдыр доктаатынар.

Оон ымай бот иелер база күрүне дузаламчыны ап турарлар. Бот иелер болза, бир уругга 50 рубль, ийи уругларга 75 рубль үш болгаш оон хөй уругларга 100 рубль дузаламчыны ай бурзуңгө алырлар. Бот иелерге көргүзүп турар ол дузаламчылары 1944 чылдың июль 8-тиң чарлының сөөлүдө төрөөн уругларга тыпсыр болгаш уруг он ийи хар четкиже үргүлчүлээр.

Хөй уруглуг болгаш бот иелерге көргүзүп турар дузаламчының хемчээлиниң дугайын мындыг барымдаалар херечилеп турар: чижээлээрге, 1944—1950 чылга чедир чеди чыл дургузунда хөй уруглуг болгаш бот иелерге 13 сая кире рубльдиң күрүне дузаламчызың тыыскан.

В. ЦЫПКИН.

Херэзженнер шаанда болгаш бистин үвисте

Хааның Россияга херэзжен чоңун чуртталгазы аар-берге болгаш карангы бүдүлүк байдалга чораян. Олар сонугда эргезин кызыткан, ашааны, база өске-даа бай шыраак кижилерни кулдары болуп чораяннар.

Хааның чалшаа чалчалары херэзженнери мынчап шоодарлар: «Херэзженнериң херээ уруг-дарыг төрүүрү болганда, эртем-билигге өөрөңгөн херээ чүү боор»—дижирилер.

Херэзженнери шоодуп чораян мындаг үлөгер чугаа база турган: «Узун чаштыг кадайлар—Угааны чок барскаңнар».

Херэзженнери камгалаан кандыг-даа хоойлу турбаан, олар оон хараазы-биле баш билинмес чораяннар.

Он алды кире харлыг уругну кандыг бир алдан шаа харлыг ашакка ийикле кандыг бир ужур-дуржок кижиге, ол бай хөргөңилеге болза, аңа албадан тургаш аппарып бээр турган.

Өгүнү эр ээзи кижиз кадайын кара туразы-биле аажылаар: эттеп-соку-

Бистин областың иелеринге 1945—1951 чылга чедир 41 миллион рубль күрүне дузаламчызың тыпсып төлөөн болгаш дузаламчы төлөгөзүнн хемчээли чыл бүрүдө-ле улгалып турар. Бир эвес 1945 чылда төлөөн күрүне дузаламчызы 4,6 сая турган болза, 1951 чылда 6,9 сая рубль чедир өскөн.

1952 чылда бистин областа 8.062 иелер күрүне дузаламчызың алырлар. Бистин областа чамдык хөй уруглуг иелерниң сөөлүг чылдарда алгылаан күрүне дузаламчызың хемчээлин чижек кылдыр көргүзөргө: Кызыл районнуң Сесерлиг суммузда сес уругларны төрөөн болгаш кижизиткен хөй уруглуг не Конгаа Маады Сандиң бир угда болгаш ай санында тыпсыр дузаламчыга 4700 рубльди ол-ла районнуң Тапсы суммузда он уругларны төрөөн болгаш кижизиткен хөй уруглуг не Анна Вавиловна Буянова бир угда болгаш ай санында тыпсыр дузаламчыны 11.500 рубль хемчээлдиг алган. Ындыг чижектерни районнар бурзуңгө дыка хөйүң көргүзүп болур.

Совет чазак хөй уруглуг иелерге ашак-мөңгүн-биле күрүне дузаламчыларын тыпсып турарыңдан аңгыда, тускай шаңнаалдарың тыпсып турарың база доктааткан.

Он чедир болгаш оон хөй уругларны төрөөн болгаш кижизиткен хөй уруглуг иелерге «Маадыр не» деп хүндүлүг атты тыпсыр болгаш «Алдын сылдыс» деп орден-биле шаңнаар.

Чедиден тос чедир уругларны төрөөн болгаш кижизиткен хөй уруглуг иелерни «Иениң алдары» деп орден-биле, бештен алды чедир уругларны төрөөн болгаш кижизиткен хөй уруглуг иелерни «Иениң медалы»-биле шаңнап турар.

Бистин областа 4122 хөй уруглуг иелер «Иениң алдары» деп орден-биле болгаш «Иениң медалы»-биле шаңнаткылаан, база 91 иелер «Маадыр не» деп хүндүлүг атты чедиң алган.

Совет чазак болгаш большевик партия иелерниң болгаш чаштарын сонуургалдарың хандырыңче угланган хемчеглерни доктаамал ап чорудуп турар, ол болза, совет херэзжен чоңун ажыл-агый болгаш культура тургузушкунуңа идекейлиг кижизиткенге, өг-бүлениң чагаай чуртталга

Туттурган польша офицерлерни немец-фашистиг эжелекчилер Катънь эзиминге боолап өлүргениниң байдалын тодаргайлаар болгаш истеп хынаар талазы-биле Тускай Комиссияныҥ ДЫҢНАДЫ

(Уланчызы. Эгези № 46 солунда)

Туттурган польша шериглерни боолап өлүрүп турганы

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

«Козы Горы» деп чайлагга турган үстүндө айтык «537 тудук батальонун штабы» кандыг-даа тудук ажылы кылбайн, хынамчалы-биле чажыртынып таарыштынып алган турган.

турган хүнеринде немецтин кандыг бир шериг кезинден солдаттар база немей кээп турган. Чайлагга залдарның бирээзинге организастан тургускан солдаттар турар черге оруннарны тускай салып берип турган. Ол хүнерде чөм кылыр черге дыка хөй санныг дүштеки чөмнерни белеткеп турган болгаш спирт арганы ийи дакпыр хөмчөөлдиг берип турган.

Машиналар чайлагга келириниң мурнуу чарымда ол солдаттар эзимче, машиналарның доктаар тургускан солдаттар чөмүрүп турган, чүге дээрге, чартык шак азы бир шак хире болганда олар чайлагга үргүлчү чурттап турган солдаттар-биле кады ол-ла машиналарга дедир эеп кээп турганнар.

Бир эвес машиналар келген санында-ла бисти (мени, **Конаховская**ны болгаш **Михайлованы**) чөм кылыр черге кирип ойлатпайн турган болза, бир эвес ол үеде чайлаггы хөмүнниң иштинге турган болзавусса, азы чөм кылыр черден үндүрбейн турган болза, бир эвес чөм кылыр черге үргүлчү турган болзавусса чайлагга кээп турган машиналарның даажы оожумнап, азы катап дагжап турарын хайгаараваз болгаш хөрекке албас турган ийик мен.

Ол чорук болгаш ол ышкаш ийи ефрейторларның хөвинде чаа ханнар изин хөй катап көрүп каан чорум болза, чайлагга болуп турган чүдүдери хайгааралды-биле көөрүччө мени албадан. Машиналарның шимчээшкени чиктин коңчуг үстүп, оларның эзимге доктап турганын ынчаарда билеп турган мен. Ол ышкаш демги-ле кижилер — ийи ефрейторларның хөвинге хан чоранын көргөн мен. Оларның бирээзи узун сарыг, бирээзи ортумак сыйныг ак шырайлыг кижилер чоран.

Немецтер машиналарга кижилерни чайлагга сөөртүп эккелгеш боолап өлүрүп турган деп чүвени ол бүгүчү барымдалааш билген мен. Ол бүгү чүдүдөр каа болуп турганын чижек-биле билеп турган мен, чүге дээрге, чайлагдан үнүп азы дедир кээп тургаш, орукта ырак эвес чамдык элээн хөй черлерни чаа-ла каскаш дедир хөп каанын көргөн мен. Ол каскаш хөп турган черлерниң девискээринин узун дурту хунуң-не улгадып турган. Элээн үе эрткен сөөлүндө ол черлер бодунуң эрги хөвиринге беизн катап кирип келген.

Чайлаггың чоогунда эзимге чүү кижилерни боолап өлүрүп турганын — деп Тускай Комиссияныҥ ол айтырымынга туттурган поляктарны боолап өлүрүп турган — деп **Алексеева** өчөн болгаш бодунуң сөстөрүн шынжыктары-биле оң чугаалааны болза:

«Чайлагге машиналар келбейн баар хүнер база тургулаач чүве, ындыг болза-даа, солдаттар чайлагдан эзимге барып турган болгаш ийи чангыс боолаашкының үргүлчүлүшкени оон дыңналып келир турган. Солдаттар дедир эеп келгеш, ыяваыла чунар-бажынап турган болгаш оон соонда арагалал турганнар.

База бир мындыг таварылга турган. Бир-ле катап мен чайлагга элээн саалай берген мен. **Михайлова** биле **Конаховская** шагда-ла чоруй барганнар. Мен бодунуң ажур-дым дооспайн турумда-ла бир солдат хөнертен келгеш, мээң доран чоруп болурумну менээ чугаалаан. Ол ынчаарда **Розенци** айтышкыны-дыр деп чугаалап турган. Ол-ла солдат мени машина оруунга чедир үдеп каан.

Кажан мен орук-биле чоруп ора хөөр хөминден 150—200 метр ырай бергеш, кезек бөлүк туттурган 30 хире польша шериглерни немецтерниң быжыг камгалалы-биле оруктап сүрүп чоруп органын көргөн мен.

Ол ылап-ла поляктар-дыр деп чүвени мээң билген ужурум болза, дайын эгелээриниң мурнунда база ол ышкаш немецтер келгениниң сөөлүндө чамдык үеде база-ла ындыг хөпчүг туттурган поляктарны каш катап көргөн мен, олар дөрт бодунуң шериг бөрттериг чораяннар.

Оларны кайнаар апаарын көрүсээш орук кыдыгыга тура дүшкөш көөрүмгө оларны бистин «Козы Горы» — деп чайлаавысче алгаш барган чүве.

Бир тээ ынчаарда чайлагга бодуп турган чүдүдери коңчүг кичээгейлиг көрүп турган болганда ол байдалды коңчүг сожуургай берген мен, ынчангаш машина

орук-биле элээн дедир кылашпаш чоруй баргаш орук кыдыгында хараганар аразына чаштынып алгаш манап олурган мен. Оон 20 азы 30 хире минут болганда менээ мурнунда-ла билдингир болгаш онзагай чангыс-чангыс боолаашкынарны дыңнаан мен.

Оон соонда менээ бүгү-ле чүве билдине берген болгаш ол доранан чанышкан мен.

Немецтер поляктарны чүгө хундус, кажан бис ажылдап турувуста эвес, харын дүно-даа, кажан бис чок турувуста боолап өлүрүп турган — деп чүвени база ол фактыдан билген мен. Оон менээ билдине бергениниң бир үжүрү болза, ол чайлагга чурттап турган бүгү офицерлер болгаш солдаттар, танымал дурдан алгыда, коңчүг орай, хундускунуң 12 шакта отуп турганын сактып келген мен.

Поляктарның «Козы Горыга» каш катап келгенин ол үеде чайлагга эн-не дүрээзиниң байдалдардан база билеп ал турган бис.

Бүгү офицер составы чайлагдан үнүп чоруп турган, чайлаггың бажынарына чүгө каш борбак танымалдар артып каап турган, а танымалдарның даргазы оларның турар черлеринде бар чогуң телефон-биле үргүлчү-ле хынап турган.

О. А. Михайлованың өчөзүни:

«1941 чылдың сентябрь айда «Козы Горының» эзиминге боолаашкын үргүлчү дыңналып турган. Кырын так бүргөп каан, ногаан өн-биле будуп каан, үргүлчү-ле бир унтер-офицерге үдөкөш бистин чайлаавысче кээп турган чүк машиналарын мен баштай хөрекке албайн турган мен. Ол машиналар бистин чайлаавыстың гаражына кирбейн турарын болгаш чүгүң дүжүрбейн турарын сөөлүндө билеп каан мен. Ол ындыг чүк машиналары эң ылангыч 1941 чылдың сентябрьда үргүлчү кээп турган.

Үргүлчү-ле кабинатга чолаачылар-биле кады чоруп турар унтер-офицерлерни аразында ак арынныг, бажының дүгү сарыг бир узун кижини үргүлчү көрүп турар апарган мен. Кажан ол машиналар чайлагга келгеш доктаай бээрге ол унтер-офицерлер команды эзугаар ышкаш чунар-бажыңче шупту баргаш анаа коңчүг үр чулуп турганнар, оон соонда чайлагга аажок арагалал турган.

Бир-ле катап ол узун сарыг немец машина иштинден үнгөш чөм кылыр черге келгеш суг дилээн чүве. Кажан стакандан ол суг ижил турда оон мундириниң оң талакы чөңгөчө хан чоранын көргөн мен».

О. А. Михайлова биле **З. П. Конаховская** олар бир-ле катап немецтерден дескер болгаш ол доран туттурган ийи польша шериглерин канчаар адып өлүргенин көрүп турганнар.

Михайлова ол дугайында мынча деп өчөн:

«Бир-ле катап мен болгаш **Конаховская**, ийилээн мурнундагызы ышкаш чөм кылыр черге ажылдап тургаш, чайлагдан ырак эвесе дааш үнгенин дыңнаан бис. Бистер эжиктен үнүп келгеш, туттурган ийи поляктарны немец солдаттарга бүүзээледи алгаш, унтер-офицер **Розеге** бир-ле чүве тайылбырлап турганын көргөн бис. Оон соонда оларга обер-лейтенант **Ариес** чөдө бергеш, **Розеге** бир-ле чүве чугаалаан. Карадап каанысты көргүзүптер болзавусса, **Розе** бисти ат кылыр эвесе деп чүвенин короткаш, бистер бир талазынче чаштына хона берген бис. Ынчалза-даа бистерни билеп кааш, **Розенци** импекенин эзугаар механик **Глиневский** бисти чөм кылыр черге кирип сывырыккан, а поляктарны чайлаггың бир талазынче апарганнар. Каш-ла минүг эрткенде чоо даажын дыңнаан бис. Оон удаваанда-ла немец солдаттар болгаш унтер-офицер **Розе** дедир чедип келгеш, шимээр-геп, чугаалажып турганнар. Туттурган поляктарны немецтер канчаанга-ныл дээрзин ылаптап билеп алар дээш, мен база **Конаховская** кудумчүе үнүп келишим. Чайлаггың кол эжинден бистин-биле денге үнүп келген. **Ариес**ти адьютантызы немецтер **Розеден** бир-ле чүвениң дугайын айтырарга, оозу база-ла немецтер: «шупту чурумчутунган» деп харыялаан. Ол сөстөрүн немецтер чугаазына үргүлчү ажылап турганнар, ынчангаш мен ол сөстөрүн билген мен. Бүгү-ле бооп турган чүдүдери барымдалааш, ол ийи поляктарны боолап өлүргөн-дир деп түнөөлдө кылган мен.» Ол ышкаш хөрекилерден **З. П. Конаховская** база-ла бо айтыры талазы-биле тодаргай өчүп берген.

Чайлагга болуп турар чүдүдөрдө короткаш, **Алексеева**, **Михайлова** болгаш **Конаховская** олар чайлагга

ажылдаарын кандыг-ла бир эпиг чылдагаан тыпкаш, каггаш чорур деп шийтирлеп алганнар. Оларга ажыл төлевириң бир айда 9 марктан 3 марк чедир кудулуктанын ажылап алгаш, олар **Михайлованың** саналын эзугаар, 1942 чылдың январь айның эгезинде ажылче үнмөй барганнар. Ол-ла хүнүнүң кезээинде оларны машиналыг сүрүп келгеш, чайлагга апаргаш, кеземче кылыр-биле **Михайлованы** 8 хонукта, а **Алексееваны** болгаш **Конаховскаяны** — 3—3 хонуктар иштинде соок черге хоругдааннар.

Ол хуусааны эрткирип каарга, оларны шуптузун ажылдан үндүрүпкөн.

Алексеева, **Михайлова** болгаш **Конаховская** олар чайлагга боттарының ажылдап турган үезиниң дургузунда анаа болуп турган чүдүдериң дугайында боттарының аразында чугаалажырындан коргуп турганнар. Чүгө туттуруп хоругдаткан дүно, соок черге кады олуруп турар үезинде ам ол дугайын чугаалашканнар.

1943 чылдың декабрь 24-те байысаалайга **Михайлованың** өчөзүни болза:

«Чайлагга чүү болуп турарының дугайын бистер анаа бир-ле дугаа-рында ажы-биле чугаалашканымыс ол. Мен билди-ле турган чүдүдериңни шуптузун чугаалап берген мен, ынчалза-даа **Конаховская** биле **Алексеева** олар ол бүгү барымдаларны шуптузун билеп турган болза-даа ол дугайын чугаалаарындан база-ла мен ышкаш коргуп турганнар. Бир-ле катап, 1941 чылдың күзүндө, ажылдан чанып бар чораш Дыка хөй туттурган шериг поляктарны немецтер «Козы Горы» деп эзимге канчаар сүрүп бар чоранын боду көргөниң болгаш ол черде боолар элип турганын дыңнаанын **Алексеева** ынчаарда чугаалаарга, немецтер «Козы Горыга» туттурган польша шериглерин боолап өлүрүп турганы ылап-дыр дээрзин ынчаарда ылап-лап билеп алган мен».

Алексеева болгаш **Конаховская** база-ла ол дугайында тодаргай өчүүн бергенин.

Алексеева, **Михайлова** болгаш **Конаховская** олар боттарының көрүп турган чүдүдериң дугайында келгеш, 1941 чылдың август болгаш сентябрь айларында немецтер «Козы Горы» деп чайлагга туттурган поляк шериглерин калба-биле боолап өлүрүп турганын бүүзүрөөнөр.

Алексееваның өчүү болза, оон адазы — **Михаил Алексеевич** өчүү-биле бадьыктанып турар. Ол 1941 чылдың күзүндө чайлагга ажылдап турганының үезинде-ле немецтерниң чайлагга үлгөдүп турар хөректин канчаар көрүп турганының дугайында чугаалаан.

«Менээ ол дыка-ла үр үеде чүвү-даа чугаалаайн турган. Чүгө чанып келгеш: чайлагга ажылдаарыңны коргучуун, оон канчап ыраанын хомудап чугаалаар турган. Кажан мен чүгө коргучул деп оон айтырарымга — эзим иштинден боо даажы үргүлчү-ле дыңналып кээп турар-дыр — деп ол чугаалаан. Бир-ле катап ол чанып келгеш: «Козы Горы» эзимде немецтер поляктарны боолап өлүрүп турар-дыр — деп менээ чажыды-биле чугаалаан. Уруумнун чугаазын дөгөре дыңнааш, ол дугайын кымга-даа чугаалааш, чүгө дээрге немецтер билеп кааш, бистин бүгү өг-бүлөвисти хоозурадып каарлар — деп шынгызы-биле сагындарып каан мен».

Туттурган польша шериглерин улуз эвес 20—30 кижилег бөлүктөргө үскөш, 5—7 немец солдаттар танымалдап алган «Козы Горы» деп черге сүрүп кээп турганының дугайында өчүктөрүн Тускай Комиссияның байсаалазынга өске хөрекилер: «Козы Горы» деп суурнуң тараачыны, — **П. Г. Киселев**, Катънь эзиминде **Красный Бор** станцияның бызачызы **М. Г. Кривошеин**, Катънь эзиминиң районунда **Гнездово** станцияның начальниги турган **С. В. Иванов**, ол-ла станцияның дежурнигы **И. В. Савватеев**, Борок суурнуң колхоз даргазы **М. А. Алексеев**, Куприн хурээзиниң чүдүкчүсү **А. П. Оглоблин** болгаш өскөлөрү даа база берген.

Бо хөрекилер «Козы Горы» эзиминден дыңналып турган боолашкынарны база дыңнааннар. 1941 чылдың күзүндө «Козы Горы» деп черде чайлагга чүү болуп турганын тодарайып билеп алырынга Смоленск обсерваторияның директор астрономияның профессору **Б. В. Базилевский** өчүктөрүн оза чугула учур-дузалыг болуп турар. Немецтер Смоленск эжелээзиниң баштайгы хүнеринде-ле профессор **Базилевский**н хоорайның начальниги (бургомистриниң) ора-лакчыныга күштөп тургаш томуйлааннар, ынчаарга, хоорайның на-

чалыныгыне немец командьылаа, ылангыч Смоленскниң комендантызы фон-Швецке оза идегели ажылап турган өскерликчи болгаш сөөлүндө барып олар-биле кады чоруй барган адвокат **Б. Г. Меньшагин** немецтер томуйлаан турганнар.

1941 чылдың сентябрь эгезинде **Базилевский** туттурган шериглериниң № 126 лагеринден башкы **Жиглинский**н хостаар дугайында дилегин комендант фон-Швецтин мурнунга тургузарын **Меньшагинден** дилээ. Ол дилегин күүседир-биле **Меньшагин** фон-Швецке барып, сөөлүндө оон дилээ хандырып шыда-вас дээр дугайын **Базилевскийге** дамчыдып берген, чүгө дээрге, **фон-Швец**тиң сөзүн эзугаар алырга, «бо айтырымга кандыг-даа суларайып кошкадыр чүдүдериң болдурбайн тургаш, туттурган шериглериниң талазы-биле эн-не кадыг-дошкун корум-чурумну чаныш-сыныш чокка чорударын айтып турар директиваны Берлинден алган».

«Лагерде туруп турар корум-чурумдан артык каржы чүү бооп болдурул? — деп таарымай чугаалаан мен» деп хөреки **Базилевский** өчөн. **Меньшагин** менче чикти коңчүг көргөш, менче ээгип келгеш: «Орустар ыды дээр-ле, боттары өлүр апар чыдап чок, ынчаарга, туттурган польша шериглерин анаа-ла узуткап чок кылырын дааскан чүве» — деп оожум харыялаан.

«Канчап ындыг боор? Ону канчаар билдирил?» деп айтырган мен. «Берлинден шак ындыг айтышкын келген деп шуут-ла билеп алыр хөрек» деп **Меньшагин** харыялааш, «өршөп көрүңер», ол дугайын кымга-даа чугаалавас» деп ол-ла доран менден дилээ чүве.

Меньшагин-биле чугаалашкан үстүндө чугаанын соонда ийи неделя эрткен соонда, оон хүлээп алышкыга база катап чораш, «Поляктар дугайында чүү дыңналып тур?» деп дөстүмөй айтырдым. **Меньшагин** боданып олурган, а оон соонда харыялады: «Олар-биле шагда-ла хөрек доозулган. Оларны Смоленсктен ырак эвес бир-ле черде боолап өлүргүлээн деп фон-Швед менээ чугаалады» — дээш.

«Мээң аймазырай бергенини көргөш, **Меньшагин** бо хөректи шыдыгы чажытка кадалаарының эрге-жок чугулазын дугайын база катап сагындарган, оон дараазында бо айтыры талазы-биле немецтерниң аажы-чаныгың кандызын менээ «тайылбырлап» туруп берген. Поляктарны боолап өлүрүп турар чорук болза, ылангыч орус-польша керээни чарганы-биле холбаштыр чидигленген Польшага удур Германияны чорудуп турар политиказын ниити илчирбениңче везово болуп деп ол чугаалады».

Немец комендатураның 7 дугаар килдиниң зонерфюрери, орустак эки чугаалаар балты чоогунуң немези **Гиршфельд**-биле бодунуң кылдарга беседазының дугайын **Базилевский** Тускай Комиссияга база чугаалап берген:

«Поляктарның хоралыг чорунуң болгаш оларның үне чогуң төөгү талазы-биле бүүзүрөткен чүве, а ындыг болганда Польшаның чоуну эвезе-дир хөвүн чемижилгеси болуп болгаш Германияның амдырал девискээрин алгыдар арганы тургузар».

Немец өчүк-чөңгөзүнүн тывылганы

1942—1943 чылдарның кыжынында дайы чорудулазының ниити байдалы немецтерге ажыктыг эвес кылдыр шуут өскерилген. Совет Эвилелиниң шериг күжү улам-ла күштөп, СССР-ниң эвилелчилер-биле чангыс эви быжыккан. Ынчаар орта немецтер өчүк-чөңгөзүлгү хопту үлгөдир деп шийтирлээнер, олар ол оруулганы чедип аларда, Катънь эзиминге үлгөткен арааның чоруктарын Совет эргез-чагыргага нүгүлдөп шамаарын ажылаар бодааннар. Олар ынчап тургаш орустарны поляктар-биле бакташтырып, боттарының кем-бурдулууг үлгөдишкениниң истерин оон-биле хөп кааптарын кордап турганнар.

Смоленск районун Куприно суурнуң шажынга чүдүлгөң кижизи **А. П. Оглоблин**ниң өчөзүни болза:

«... Сталинград болушкунарының сөөлүндө, немецтер идегел чок байдалың билгеш, ол хөректи көдүрүп үндүргөнер. Чамдык чурт-такчыларың аразына «немецтер боттарының байдалын чүгээр эки-жидил турар» деп чугаалар үнүп тургулаан чүве».

Немецтер Катъньның чөңгөзүлгүчү бөлөктөнүп — кирипкети, чүдүң-даа мурнунда, немецтерге хө-

дөп **Гиршфельд** менээ ыят чогу-биле айтып меделгээ. Оон-биле хол-баштыр **Гиршфельд** болза, Польшада интеллигенттер мырнай арта-паан, чүгө дээрге, оларны азып, боолап болгаш лагерлерде хоруг-дап каан деп идээр-геп чугаалаан».

Базилевскийниң өчүктөрүн Тускай Комиссияның байсааган хөрекини — физика профессору **И. Е. Ефимов** бадьыктаан. Анаа **Базилевский** бодунуң **Меньшагин**-биле чугаазын ынчан, 1941 чылдың күзүндө-ле чугаалап берген.

Базилевский биле **Ефимов**тун өчүктөрүниң документилог бадьыккалы **Меньшагин**ниң блокнотунда оон бодунуң холу-биле бижең демделгелери болур.

17 долу арынныг ол блокнотту Смоленскниң Кызыл Армия хостаан соонда хоорай эргелелиниң бижиктерини аразындан тыпкан.

Үстүндө айтык блокнот **Меньшагин**ниң болганын **Меньшагин**ниң холунуң үжүүн эки билдир **Базилевский**ниң өчүү-даа, ол ышкаш хол үжүүн шинчилеп көргөни-даа шын-зыткан.

Блокнотта бар турар ай, хүнерниң ач көөргө, оон утказы 1941 чылдың августун эгезинден ол-ла чылдың ноябрьга чедир үгө хамааржып турар.

Ажыл-агы айтырыларың (ыш дугайында, электир күжүңү дугайында, садыг дугайында болгаш оон-даа өске) талазы-биле яныз-бүрү демделгелериниң аразында Смоленскниң немец комендатураның айтышкынары кылдыр **Меньшагин**ниң утпазы-биле бижип алган демделгелери бар.

Немец командьылаалды бүгү айтышкынары күүседип турган орган болур хоорай Эргелелиниң чорудуп турган бүгү айтырылары ол демделгелерден четче тодаратынып турар.

Блокноттук баштайгы үш арынарында еврей «геттозун» организаастаарының корум-чурумун болгаш еврейлерге удур кеземчелерин системаны тодаргай тайылбырлап каан болган.

1941 чылдың август 15-те

„Бүгү делегейни херэзженнери дайынны „болдурбас!“ деп шийтпирлиг чугаалаарлар“

Херэзженнерин Бүгү-делегей демократтыг федерациязынын кыйгыры

БЕРЛИН. АДН агентилелинин дынадып турары эзугаар алырга, херэзженнерин бүгү делегей хүнүгө уткуштур херэзженнерин Бүгү-делегей демократтыг федерациязы бүгү херэзженнерге байырлыг кыйгыры чоруткан, ында чугаалап турары болза:

«Делегейни бүгү чурттарында өндүктөр!»

Херэзженнерин Бүгү-делегей демократтыг федерациязы херэзженнерин бүгү-делегей хүнүгө 62 чурттарын аас-кежикче болгаш тайбынче чангыс-аай тура-сорукуг 135 миллион херэзженнерин мурнундан силерге найыралдын болгаш эп-сеткил катыштырышыкынын сеткил-сагыжын илереди тур.

1952 чылдын март 8-зин көстүп көрбөз соруку киришкени-биле байырлыг эртер.

Ажыл чорудулганын чангыс эпиг болурунун эргежок чугулазын болгаш сонгаарлатып болбазын херэзженнер болгаш иелер ам кажангызындан-даа артык медереп билип турарлар, чүге дээр, калчаалы-биле чорудуп турар дайын белек-келдеринин түннелинде оларны чоок кижилерини амыдыралы, харын оларны уластарынын чер кырынга чурттаары безин айылды туруп турар апарган. Боттарынын уругларынын мурнуна канчаар-даа аажок улуг харысалгалын херэзженнер кажангызындан-даа артык медереп билип турарлар.

Атомнуг бумбанын коргунчуг кыжанын кезезде ууткаар деп бедик сорулга херэзженнерин мурнунда салдыган. Кореяга, Вьетнамга болгаш Малайяга канчаар-даа аажок улуг үрөгдөлдери таварыштырып турар дайыннары херэзженнер соксатырар ужурулуг. Олар дайын белеккелдеринге удур база оларны оолдарынын күжү-биле тургузуп турар шериг бюджеттеринге удур медереп билгеш шийтпирлиг демсептир ужурулуг. Уластарга хан болгаш карака чажы таварыштырып болур, кижэ төрөлгөтени чок кылып болур кем-буруулуг планнарын америк империалистерин болгаш оларны эдеринчелери англи болгаш француз империалистерин боттадырарыга херэзженнер шайткытар ужурулуг.

Иелерин эргелерин камгалаары дээш бис шийтпирлиг туржуп, база бистин берип турар амыдыралыктын узузатканын негеп тур бис. Хөй миллион кижилер бистин талавыста. Кижэ төрөлгөтенин чарты бистин-биле. Тайбын дээш демселдин херэзжге бис канчаар-даа аажок улуг салышкыны кирип турар бис. Тайбынны күштери канчаар-даа аажок улуг. Тайбынны күштери хүнүнү-не чаа-чаа тилелгелерин

чаалап ап турар. Коргунчуг хан төгүшкүнү амгы үеге чедир чүгө улустун демиселинин болгаш херэзженнерин демиселинин түннелинде болдурбайн келген.

Эльба хемден Оожум океанга чедир кылбак девискээрде 800 миллион эр, херэзжен кижилер боттарынын чазактары-биле кады тайбынны херээ дээш ажылдап турар. Совет Эвилелинде миллион-миллион эр, херэзжен кижилер бойдушту чаартырынын кайгамчык улуг планнарын боттадырып турар. Ол планнар келир үенин салгакчыларынга, кажан-даа көстүп көрбөз кайгамчыкты чагай амыдыралды хандырар. Азияда болгаш Африкада хөй миллион эр, херэзженнер даштыкы кулданыкчылары үндүр сыбырып, аш өлүмдөн болгаш кул эздан боттарынын уругларын камгалаар дээш демселче көдүрүлүп унуп турарлар. Европада болгаш Америкада хөй миллион эр, херэзженнер боттарынын чазактарынын ядарал болгаш дайын өөскүдөр планнарынга удур демсептир турар.

Херэзженнер! Иелер! Бистер шупту аас-кежиктиг, тайбын чурттаары күзөп тур бис. Уруглары-быска ынакшылыгы бисти демселче катыштырып турар. Тайбынны камгалаары дээш демселге берген бистин каражаларымыс чеже-даа улуг болза, бир эвес дайынны өөскү күй бээрин доктаатпас болзувусса биске таваржыр каражаларга деңизерге чөгөнчиг болур.

Дайынны чүгө каш санныг кижилер күзөп турар. Бир эвес бис күзөл-соруувусту боттадырып алып болзувусса, бир эвес бис шийтпирлиг ажылдаар болзувусса, бир эвес бис бо демселче өөскө-даа миллион-миллион херэзженнери хандыктырып кириптер болзувусса, дайын болбас.

Тайбынны камгалаары дээш демселге күженишкенин улагтыраал. Уруглар камгалаары Бүгү-делегей конференциязынын чедишкенин хандылары-биле бүгү-ле чүдүлдери кылып бис, чүге дээр, чаш уруг бурузунга бүгү делегейге тайбынче турда амыдыраар эргени, кадык болгаш кижизидилгелин болур эргени хандыларда чүгү кылып дугайында шийтпирлиги ол конференцияга үндүрер болгай. Бүгү чурттаарда херэзженнери хаара тудуп, дайын планнарынга удур чаа-чаа күштер биле демсептирчелер оларны көдүрер, база херэзженнерини Ушкү Бүгү-делегей конгресси чылдырар арганы бээр улуг шийткешкинин медээзи Март 8-зи болзун. Херэзженнерини Ушкү Бүгү-делегей конгрессинге бүгү херэзженнер дайынны «болдурбас!» деп шийтпирлиг чугаалаар. (СЭТА).

Херэзженнерниң Бүгү-делегей хүнүгө уткуштур

ШАНХАЙ. Кыдаттын херэзженнери херэзженнерин Бүгү-делегей хүнүгө канчаар-даа аажок улуг көдүрүлүшүнүг ужуражып турар.

Херэзженнерин Шанхайда демократтыг федерациязынын организастыг килдизинин эргелекчизи Чжао Сяньин чугаалааны болза: Шанхайны хостаанынын соонда хоорайга херэзженнерин элээн хөй нийти-ледери болгаш организациялары тургустунгулаан, ол нийтиледерин болгаш организациялары херэзженнерин Шанхайда демократтыг федерациязы удуртуп турар. Ол организациянын хүрээлинде бир миллион 400 муң хире херэзженнер бактаап турар. Бодунун туруп келген үезинин дургузунда федерация болза, Улустун Төд чазанын шийтпирлерин күөсөдиринче херэзженнери мобилизастаар талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ажылды чоруткан. Америк агрессияга удур, Кореяга дуза көргүзери дээш бүгү кыдат улусту демиселинге Шанхайны херэзженнери идепкейлиг кирип турарлар.

Амгы үед 200 муң ажыг херэзженнер — хоорайнын пөс-таавы болгаш өске-даа бүдүрүлгелеринин ажылдакчылары профвэлдеринин кежигүннери болуп турар, суурлар-

нын болгаш Шанхайнын чоок кавы районнарынын 76 муң тараачын херэзженнери тараачынар эвилелдеринде бактаап турар, дээди өөрдиле чөлдөрүнүн болгаш ортумак школаларнын 36 муң херэзжен студентилери болгаш сургуулаары студентилер эвилелдеринин идепкейлиг кежигүннери болуп турарлар.

Херэзженнерин ортузундан бүдүрүлгечи чарышты инициаторлары, күш-ажылдын мурнакчылары, культур-чырыдышыкын болгаш өске-даа албан чөлдөрүнүн удурткучлары шүглүп үнген.

Шанхайнын херэзженнери бүдүрүлгенин чаа-чаа тускый эртемнерин шингээдил ап турар. Хөй-хөй херэзженнери администрациянын болгаш партиянын удуртуп ажылдарынче депшидип турар. Чижээ, яныз-бүрү муниципалдыг албан чөлдөринде харысалгалыг ажылдарда 144 херэзженнер ажылдап турар, 135 херэзженнер Шанхайнын улус төлээлекчилеринин сөөлгү конференциязынын төлээлери болган, 6.412 херэзженнер күрүне албан чөлдөринде болгаш хөй-ниити организацияларда харысалгалыг албаннарда ажылдап турарлар. (СЭТА).

Польша биле Чехословакия аразынга бараан солчушкунун дугайында керээ

ВАРШАВА. 1952 чылда Польша Республика биле Чехословак Республиканын аразынга бараан солчушкунун дугайында Варшавага февраль 29-та керээ чарган. Ол керээ эзугаар Польшага Чехословакия үлетпүр дерилгелери, тракторлар, автомобильдер, көдээ ажил-агый

машиналары, химия кылыгы болгаш оон-даа өске чүдүлдер бээр. Чехословакияга Польша хөмүр даш, ак коргулчун вагоннар, яныз-бүрү машиналар, дус болгаш өске-даа барааннар, а ол ышкаш электротрэнзгяны база бээр. (СЭТА).

Улус демократиязынын чурттарында

Венгриянын Улус Республиказында өөредилге чөлдөрүнүн четкизи өзүп турар. Чыл дургузунда ортумак школаларнын өөренкичлеринин саны 108 кижэ өскөн. Венгрияда чурттап турар биче националдарнын ортузунга билиг тардырынче улуг кичээлге салып турар. Биче националдарнын дылынга башкылаар гимназияларны тургускулаан.

Чуртукта: Будапештиде серб-хорват гимназиязынын бир класында.

СЭТА-нын прессклишези.

Кыдаттын көдээ ажил-агыйнын чаа-чаа сорулгалары

ПЕКИН. 1952 чылда көдээ ажил-агый продукцияларын бүдүрүп үндүрерин улгатырарынын дугайында болгаш ол сорулгаларын күөсөлдөзүн хандыраар хемчеглерин дугайында Кыдат Улус Республиканын Курруенин административтиг чөүлелинин 4-кү хуралындан үндүрер шийтпирин «Женьминьжибао» солун парлаан.

Чурттуң көдээ ажил-агый улуг чедишкенин чедип алга. 1951 чылда тараа культураларынын бүдүрүлгези дайын мурнунда деңизерден ашкан; хөвөн бүдүрүлгезинин талазы-биле дайын мурнунда үениң эң ки түннелдерин ам ашкан, техниктиг культуралар бүдүрүлгезинин болгаш мал ажилын сайзырадырынын планнары чедишкенин-биле долдур болгаш ажыг күөсетинг деп шийтпирде айтылган.

1952 чылда тараа бүдүрүлгезин 8 хуу, хөвөннин — 20 хуу улгатырар деп сорулганы шийтпир салган. (СЭТА).

Албанияда орус дылды өөренип турар

ТИРАНА. Албаниянын ажилчы чоннары орус дылды улуг созуургалды-биле өөренип турар. Орус дылды чурттуң бүгү ортумак школаларында, институттарында өөредип турар. Башкы институту орус дылды башкыларын белекпей турар. ССРЭ биле Албаниянын найыралынын Нийтиеленин организастап тургусканы орус дыл өөрениринин 90 чыгыс курстары ажылдап турар. Эрткен чылдагызынга болаарга ам бо чылын ол курстарда 20 хуу ажыг дындакчылар өөренип турар. Муң-муң ажилчы чоннар орус дылды бот-кичээл-биле өөренип турар.

Тиранын радиозун дамчыштырар неделяда ийи улаа дамчыдып турар орус дыл кичээлдери орус дылды эки шингээдил өөрениринге ол бот-кичээл-биле өөренип турар кижилерге улуг дузаны чедирип турар. Улустун армиязынын өөрдилге чөлдөрүнде база орус дылды өөренип турар.

Чоокта чаа 50 муң кезек кылдыр парлап үндүргөн орус дыл учебниги садыда кирген. Республиканын найсылаанын ийи хүнүнү дургузунда ол учебниктин 13 муң кезээ таратынган. (СЭТА).

Венгрияда чик үлетпүр хөгжүлдизи

БУДАПЕШТ. Венгриянын Улус Республиказында чик үлетпүр чедишкенин хөгжүп турар. Совет Эвилелинин ак-сеткилдиг акы-думма дузаламчызы үлетпүрүн чедишкенин хөгжүлдизинге улуг ужуру-дузалыг болган. Беш чыл планнын чылдарында чуртта Седегич пөс-таавы комбинаты, Капшварнын аркыкы фабриказы дээш ышкаш улуг бүдүрүлгелер өзүп келген. Ол пөс-таавы бүдүрүлгелери Совет Эвилелинин берген эң чаа дерилгелери-биле хандырынган.

Амгы үед улам стахановчу шийткешкини чуртап калбарган. Чик үлетпүрде 11150 стахановчулар бар болуп турар. Н. Назарованын, инженер Ф. Ковалевтун болгаш өскө-даа хөй-хөй совет мастерлеринин күш-ажылдын бүдүрүлгезин бидер талазы-биле эгелээшкенин ажилчы чоннар изни-биле деткип турар.

Калинин хоорайнын пөс-таавычызы, ССРЭ-нин Дээди Советинин депутаты М. В. Волоконская, Москваның «Кожизделия» деп фабриказынын цех начальниги Сталинны шанналдыг лауреады Ф. М. Кузнецов олар Венгриянын чик үлетпүрүнүн ажылдакчыларынга үнелиг хөй-хөй сүмелерин бергенер.

(СЭТА).

Болгарияда часкы тарылга

СОФИЯ. Болгарияда часкы тарылга чедишкенин эрттип турар. Пловдив, Благоевград, Старозагора, Плевна болгаш өске-даа элээн каш округтарын күш-ажылчы кооператив ажил-агый чөлдөрү кызыл-тас тарылгазын дооскан. Ол ышкаш өске-даа округтарын күш-ажылчы кооператив ажил-агый чөлдөрү көктөрүнүн болгаш арбайнын тарылгазын дооскан.

тракторлар болгаш дыка хөй санын саялалар ажылдап турар. Димитровградка Сталин аттыр химия комбинатын ажылдалга киригенин ачызында Болгариянын көдээ ажил-агый эрткен чылын муң-муң тонна кылымда өдөшкүдүлгени алган. Чижээ, Пловдив округка 30 муң гектар хире черни, Старозагора округка 20 муң ажыг гектар черни өдөшкүткен.

Чурттуң ховуларында 7 муң ажыг

(СЭТА).

Моол Арат Республиканын Улустун Улуг Хуралынын сессиязынын хагдыганы

УЛАН-БАТОР. Моол Арат Республиканын Улустун Улуг Хуралынын сессиязынга 1952 чылда республиканын күрүне бюджетинин чугаалакчылары март 3-те доозулган. Сань министри Моломжампанын допчу сөзүнүн соонда 1952 чылда Моол Арат Республиканын күрүне бюджетинин дугайында хоойлуну сессия чангыс эп-сеткилдиг хүлээп алган. Ол хоойлуда орулганы 380.495.500 тугрик түнге, чарыгдалды 374.040.300 тугрик түнге бадылаан. (СЭТА).

Оон соонда сессия Дээди Хуралдык бири болгаш ийги сессияларын аразында үед хүлээп алдыган Улустун Улуг Хуралынын Президиумунун чарлыктарын чангыс-эп-сеткилдиг бадылаан.

ССР Эвилелинин Министрлер Чөвүлелини Даргазы эш Иосиф Виссарионович Сталинга чорудар байырлыг чагааны сессия улуг көдүрүлүшүн-биле хүлээп алган. (СЭТА).

Кореяда болушкуннар

Кореянын Улустун армиязынын Кол командьаланын дыңыды

ПХЕНЬЯН. Кореянын Улус-Демократтыг Республиказынын Улустун армиязынын Кол командьаланын март 3-те меделгезин болза: Кореянын Улустун армиязынын катыжышкынары кыдат улустун эки-турачы кезектеринин сырый деткичези-биле камгалалдын чоручушкуннарын эрги туруштарга чорударын үргүлчүлөп турар.

Тылда районнарже араатангыт халдаашкынарга кирип турган дайыннын самолеттарындан чели самолетту Улустун армиязынын эниттиг кезектери болгаш дайыннын самолеттарын кедеп адар адыгжы-аңчылар андара аткан. (СЭТА).

Кореяда тайбынчыдылга дугайында чугаалакчышкыннар

ПЕКИН. Синьхуа агентилелинин корреспондентизинин Кэсондан дамчыканы болза:

Кореяда тайбынчыдылга дугайында чугаалакчышкыннарын хүн айтырынын үшкү пунктузун чугаалакчышкыннар штаб офицерлеринин февраль 26-да болган хуралына корей болгаш кыдат тала болза, бир эвес америк тала чугаалакчышкыннарын өш-биле узамдыктырарын күзөвейн турар болза, шериглерин ээлчештирерин дугайында болгаш тылга чүк дүжүренин дугайында айтырыг талазы-биле бистин таланын саналындан мурнундагы хөвээр ойталаар кандыг-даа үндөзүн ол талада чок болуп ужурул деп меделгезин. Ол ышкаш нейтралдыг чурттарга корей болгаш кыдат таланын идиң үндүргөн кандидатураларыга удурланыр кандыг-даа барымдаа америк империалистерде чок деп корей болгаш кыдат тала айткан.

Нейтралдыг чурттарга тала бүрүзү үш эвес, а ийи кандидатуралар депшитсин деп америк тала саналаан. Бистин тала чүгө Польша биле Чехословакиянын кандидаттазын идиң үндүрүп деп негешаан, американнар боттаны кандидатуралары кылдыр Швейцария биле Швецияны алааннар.

Совет Эвилелин нейтралдыг чурт кылдыр хайгаарал комиссиязынче идиң үндүрер дугайында бистин таланын негелдизин чылдаган чогу-биле хүлээп албазын американнар мурнунда хөвээр ораддажып турарлар. Бичалза-даа бистин таланын саналааны, база нейтралдыг чуртту тодаралдынга ылап шын тааржып турар ийдиң кандидатурага үндөзүн чок удурланыр чорук-биле бистин тала кажан-даа чөпшээрешпес; өске таланын саналынга чөпшээрээнден бистин тала шийтпирли-биле ойталап турар. (СЭТА).

Американнарнын араатанзыг чоруктары удуранышыкын

ПЕКИН. Синьхуа агентилелинин дамчыдып турары болза:

Америк агрессияларын бактериологтуг чексетки Кореяда араатанзыг эзу-биле ажыглап турарынга удур киленишкенин удуранышыкыннар Кыдаттың бүгү булуңуларында келибшаан турар.

рынын парлагылаан меделгелеринде айтып турар. Америк империалистер боттарынын бүгү үлгедиглеринин харысалгалын хүлээр апар.

Накниде эртемдөөннер болгаш медицина ажылдакчылары, Пекинде чырыдышыкын ажылдакчылары, Хөбэй мочуда болгаш Топ-Муруу Кыдатта улус организациялары Кызыл Крестинин кыдат Нийтиеленин амгы үед Кореяда турар медицина отрядтары база удуранышыкын меделгезинер. Америк агрессияга удур, Кореяга дуза көргүзери дээш шийткешкине боттарынын күжүн каш каттап улгатырарын олар таңгырагалааннар. (СЭТА).

Тунисте байдал

ПАРИЖ. «Юманите» солунунун дынадып турары-биле алырга, Тунис хоорайга улуг чыскаал болган, анаа муң хире студентилер болгаш сургуулар киришкен. Чыскаалганнар болза, француз эрге-чагыргаларнын болгаш полициянын Сфакста ужуру-дүрүм чок чоруктарына удуранын турган. Чыскаалганнарны тарадый ойлаларын оралдаштыршаан, полицейилер карака чажы төгүлдүрер газ салып, чыскаалганнары болап турганнар. Оон түннелинде элээн хөй кижэ балыгланган болган. Студентилер даштар болгаш сай-биле камгаланыр апарганнар.

чери Кеф хоорайда ажил соксадышыкын үргүлчүлөп турар. Кардан хоорайнын чүдүлгө бажынарынга чыгып келген студентилер аштаашкын чарлааннар. «Фран-тирер» солунунун дынадып турары алырга, француз шериг трибуналдары болза, «чепсек шыгжаан», чыскаалдарга киришке дээш буруудатырып турар тунис патриоттарын шийдип турар.

Сфакста бүгү араб магазиннер хагдыган. Полициянын массалыг тудуп хоругдаашкын чорудуп турар

«Паризнен либер» солунунун дынадып турары-биле алырга, Национал хуралдык депутаты генерал Омеран («хамаарышпас республиканчы») болза, «Индий-Кыдатта чорудуп турар политиканы Тунисте база чорудуп турарын талазы-биле «француз чазакка айтырып тургускан». (СЭТА).

Сиднейде порт ажилдакчыларынын ажил соксадышыкын

СИДНЕЙ. Сиднейнин порт ажилчынары февраль 29-та ажил соксадышыкын чарлап, ажилчынары ажилдан үндүреринге удуранып, оон мурнунда хүн ажил соксаткан

600 ажилчынары деткип бергенер. Портта 64 пароходтар чүк дүжүрени манап анаа туруп берген. (СЭТА).

ШЫДЫРАА

Бирги чер дээш

Сүт-Хөл районун төвү—Суг-Акоол олар алгылааннар. Аныксы суурга февраль 16—17 хүннереде Совет Армиянын 34 чыл оюнга алдар болдурган шыдыраа маргылдаазы болуп эрткен. Анаа 13 шыдыраачылар ойнаан. Маргылдаага колхозтардан болгаш сумулардан келген шыдыраачылар база киришкен.

Шыдыраачылар Биче-оол, Дадар-оол, Шагдыр-оол база эки ойнааннар. Чамдык шыдыраачыларын эки эвес ойнаанын демдеглөө чогуур, ийдиыраачы: райпо коллективинин шыдыраачызы Наксыл, Кызыл-Тайганын шыдыраачызы Манчын-Доржу олар хамааржыр.

Ийи хүн үргүлчүлээн, бирги чер дээш демселдин түннелинде Суг-Акоо суурун шыдыраачызы эш Суктер алдынга чогуур 12 саннардан 11-ни алгаш, бирги черни алган (ол чүгө чангыс кижиге уттурган). Ийги черни анык шыдыраачы. О. Биче-оол, үшкү черни Бора-Тайгандан келген шыдыраачы эш Ламашыгы эге болган.

Маргылдаанын тилекчилеринге шаңнаалдарын тывыскалаан. Маргылдаанын организакчызы болгаш судьязы эш Катков турарын эки эрттирген.

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.